МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____ Сергій СЛОБОДЯН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Program of the Discipline

СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ

Family psychology

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

тип дисципліни вибіркова

мова викладання українська

Миколаїв – 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* є вибірковою дисципліною

«1» липня 2022 року. 11 с.

Розробник: *Чугуєва І. Є., кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* розглянуто на засіданні *кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*

Протокол № 10 від «1» липня 2022 р.

Завідувач кафедри Оксана ФІЛАТОВА

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* розглянуто Науково-методичною комісією *Навчально-наукового гуманітарного інституту*

Протокол № 1 від «28» серпня 2022 р.

Голова Олег БОБІНА

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* погоджено з навчальним відділом

Начальник відділу Андрій ЛАБАРТКАВА

Робоча програма навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* затверджено Навчально-методичною радою НУК

Протокол № 6 від «29» серпня 2022 р.

Голова НМР НУК Євген ТРУШЛЯКОВ

© НУК, 2022

ЗМІСТ

Вступ 4
1. Опис навчальної дисципліни 5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни 5
3. Передумови для вивчення дисципліни 5
4. Очікувані результати навчання 6
5. Програма навчальної дисципліни 6
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методів їх демонстрування 8
7. Форми поточного та підсумкового контролю 9
8. Критерії оцінювання результатів навчання 10
9. Рекомендовані джерела інформації 11

ВСТУП

Анотація

В навчальному курсі висвітлюються: предмет, методи, основні концепти, положення, поняття, сучасні підходи у сімейній психології як спорідненої галузі психологічної науки. Сім'я як найбільш значуща соціальна група, соціальний інститут, соціально-психологічний феномен та соціально-психологічне явище, яке має надзвичайне значення, роль і функцію у житті будь-якої людини. Структура, система, функції, підсистеми, особливості взаємодії та взаємовідносин в середині сімейної системи виступає змістовним навантаженням навчальної дисципліни. Важлива складова курсу – показати, що сімейна система як психологічний феномен має певну типологію, закони розвитку, життєвий цикл, класифікацію, особливості протікання внутрішніх процесів, динаміку розвитку, кризи. Курс базується на значному масиві фактів, одержаних за допомогою наукових досліджень, практичної консультативної роботи з сім'ями.

Ключові слова: сім'я, сімейна система, сімейні відносини, динаміка сімейної системи, сімейні кризи, структура сім'ї.

Abstract

The course covers: subject, methods, basic concepts, provisions, concepts, modern approaches in family psychology as a related field of psychological science. The family as the most important social group, social institution, socio-psychological phenomenon and socio-psychological phenomenon that has an extraordinary significance, role and function in the life of any person. The structure, system, functions, subsystems, features of interaction and relationships in the middle of the family system is a meaningful load of the discipline. An important component of the course is to show that the family system as a psychological phenomenon has a certain typology, laws of development, life cycle, classification, features of internal processes, dynamics of development, crisis. The course is based on a large array of facts obtained through research, practical counseling work with families.

Key words: family, family system, family relations, dynamics of family system, family crises, family structure.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="3"></td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 2</td><td>3-й</td><td>3-й</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Електронний адрес РПНД на сайті Університету</td><td rowspan="6"></td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>6-й</td><td>6-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекцій</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 150</td><td>15 год.</td><td>10 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семінарські</td></tr>
<tr><td></td><td>30 год.</td><td>12 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3;
самостійної роботи студента – 7</td><td rowspan="4">Освітній рівень:
перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>105 год.</td><td>128 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Форма контролю: комбінована</td></tr>
</table>

2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни *«СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ»* є формування наукових уявлень про феномен сім'ї: психологічні аспекти сімейних взаємовідносин, динаміки і життєвого циклу, кризові явища, форми, психологічні особливості функціонування сімейних систем, психологічні способи подолання сімейних деструкцій; спільне та відмінне, специфічне та типове у сімейних системах різних видів. Формування здатності і готовності до вибудовування конструктивних сімейних стосунків у власній життєвій практиці. Ці знання є необхідним блоком у структурі психологічної теорії і практики, вони виступають базисом для практичного застосування прикладних психологічних знань у практиці, і науковою основою психологічної культури особистості.

Цілі курсу:

- сформувати у студентів уявлення про специфіку функціонування сучасної сім'ї, побудови сімейних взаємин, причин виникнення подружніх проблем;
- ознайомити студентів з особливостями перебігу нормативних та ненормативних сімейних криз;
- висвітлити роль батьківської підсистеми у процесі становлення дитини;
- з'ясувати роль матері та батька у житті дитини;
- сформувати уявлення щодо усвідомленого та відповідального ставлення подружжя до виконання ними батьківських функцій.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов вивчення дисципліни немає, так як вона є вибірковою.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті освоєння компетенцій студент повинен

знати:

- про предмет, задачі сімейної психології;
- функції сім'ї;
- основні відомості з історії шлюбних та сімейних відносин;
- основні характеристики етапів життєвого циклу сім'ї;
- нормативні сімейні кризи та шляхи їх подолання;
- основні характеристики та шляхи психологічної допомоги у процесі переживання сім'єю ненормативних сімейних криз;
- поняття батьківства, усвідомленого батьківства та його складові;
- фактори, що впливають на формування батьківства;
- феномен материнства, девіантне материнство;
- роль батька у розвитку дитини;
- особливості взаємовідносин між батьками та дітьми.

мати уявлення:

- про тенденції у сучасній психологічній літературі з психології сім'ї;
- про системний підхід у сімейній психології;
- про здійснення психологічного аналізу сімейної системи;
- застосовувати основні діагностичні підходи для вивчення сімейних відносин;
- вміти діагностувати та розробляти рекомендації щодо попередження сімейних девіацій;
- аналізувати проблемні ситуації в сім'ї та застосовувати набуті знання для надання психологічної допомоги.

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Сімейна психологія як галузь психологічного знання, теорія сім'ї

Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї

Сім'я як одиниця психологічного аналізу. Поняття сім'ї як системи. Параметри сімейної системи. Сімейні ролі. Психологія подружніх стосунків. Адаптація та сумісність партнерів. Основні положення психології сімейних криз. Історія становлення сім'ї як соціального інституту. Сімейна психологія як наука, що вивчає походження, розвиток, специфіку сім'ї як соціально-психологічного феномену. Зв'язок сімейної психології з іншими науками.

Предмет сімейної психології. Специфіка системного підходу у дослідженні сімейної системи.

Література: [3], стор. [7-30].

Тема 2. Психологія сімейних криз. Нормативні сімейні кризи

Криза сім'ї, пов'язана з дорослішанням дитини (вступом дитини у соціальні структури та підлітковий вік). Нормативна сімейна криза, пов'язана з виходом дитини з батьківської сім'ї. Нормативні сімейні кризи. Аналіз практичних ситуацій. Психологічні особливості переживання втрати. Поняття та особливості перебігу нормального горя. Шлюбна поведінка в соціумі. Значення залицяння для життя людини. Репродуктивна поведінка людини. Піклування про потомство. Прив'язаність сім'ї. Нормативні сімейні кризи. Криза 1 року спільного життя. Підготовка молоді до шлюбно-сімейних взаємин. Нормативна криза при народженні дитини. Основні положення перинатальної психології.

Література: [3], стор. [31-68].

Тема 3. Ненормативні сімейні кризи

Агресивна поведінка та агресивність. Ознаки агресивності. Типи агресії в сім'ї. Домінування та ієрархія в сім'ї. Ієрархічні відносини в сім'ї, що стабілізують групову організацію. Ієрархічний статус в сім'ї. Рольова поведінка в сім'ї. Захисні механізми особистості і поведінка в сім'ї.

Психологічні особливості патологічного горя. Зрада. Феноменологія кризи та особливості психологічної допомоги подружжю. Розлучення як ненормативна криза сім'ї. Особливості допомоги подружжю та дітям у процесі переживання кризи. Сексуальне насильство в сім'ї. Інцест. Причини та наслідки інцесту.

Література: [7], стор. [120-150].

Змістовий модуль 2. Психологія усвідомленого батьківства

Тема 4. Феномен батьківства. Батьківство як психологічна проблема

Поняття батьківства в психології. Усвідомлене батьківство. Психологія материнства. Особливості дитячо-материнських стосунків. Роль батька у розвитку дитини. Поняття та види девіантного батьківства. Психологія материнства та татківства. Взаємини між батьком та дитиною.Психологія сімейного виховання.

Література: [7], стор. [48-60].

Тема 5. Особливості дитячо-батьківських стосунків

Психологічний супровід батьківства. Психологічний супровід: поняття, мета, особливості. Моделі психологічного супроводу батьківства. Соціально-психологічний супровід на різних етапах батьківства. Методологічні засади сімейного консультування, психокорекції та психотерапії. Основні завдання та зміст роботи психолога з батьками. Психологічний супровід виховання рідних і нерідних дітей у повних та неповних родинах. Методи групової роботи з батьками.

Література: [7], стор. [5], [60-75].

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	с	с.р.		л	с	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Сімейна психологія як галузь психологічного знання, теорія сім'ї								
Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї	25	2	5	18	25	2	2	21
Тема 2. Психологія сімейних криз. Нормативні сімейні кризи	25	3	5	17	25	2	2	21
Тема 3. Ненормативні сімейні кризи	25	3	5	17	25	2	2	21
Разом за змістовим модулем 1	75	8	15	52	75	6	6	63
Змістовий модуль 2. Психологія усвідомленого батьківства								
Тема 4. Феномен батьківства. Батьківство як психологічна проблема	37	3	8	27	38	2	4	32
Тема 5. Особливості дитячо-батьківських стосунків	38	4	7	26	37	2	2	33
Разом за змістовим модулем 2	75	7	15	53	75	4	6	65
РАЗОМ ЗА КУРСОМ	**150**	**15**	**30**	**105**	**150**	**10**	**12**	**128**

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї	5	2
2	Психологія сімейних криз. Нормативні сімейні кризи	5	2
3	Ненормативні сімейні кризи	5	2
4	Феномен батьківства. Батьківство як психологічна проблема	8	4
5	Особливості дитячо-батьківських стосунків	7	2
	Разом	30	12

Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

- підготовка до семінарських занять – ***2-4год./1 заняття***;
- написання рефератів, есе, виконання розрахункових, розрахунково-графічних або графічних робіт, домашньої контрольної роботи, перекладу, аналітичний огляд, аналіз практичних, проблемних ситуацій (обсяг однієї роботі 10-20 аркушів А4) – ***мінімум 15 годин на 1 роботу***;
- підготовка до контрольних заходів – (***15-30) год. на 1 захід***.

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до семінарів	30	45
2	Ситуативні (практичні) завдання	45	45
3	Підготовка до контрольної роботи	30	38
	Разом	105	128

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ТА МЕТОДІВ ЇХ ДЕМОНСТРУВАННЯ

Методи навчання: способи, якими забезпечується набуття здобувачами відповідних компетенцій через засвоєння програмного матеріалу та активізацію навчального процесу, а саме (обрати необхідне):

- **для всіх видів занять:** робота з літературою; пояснення; дискусія; диспут;
- **для лекційних занять:** лекція; бесіда; ілюстрування;
- **для семінарських занять:** вправа; практична робота; дидактична гра;
- **методи контролю і самоконтролю:** фронтальне опитування; контрольні роботи, диктанти, письмові заліки; контрольні тестові роботи програмованого типу (перелік запитань і можливі варіанти відповідей).

Альтернативно може застосовуватися наступна класифікація методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод; проблемного викладу; частково-пошуковий метод; дослідницький.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання виступають:

- залік;
- стандартизовані тести;

- наскрізні проєкти;
- командні проєкти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

7. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету. Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 100 балів.

Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру (активність, участь в дискусіях; виконання завдань та інше).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт. Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Відповіді на семінарах	Критерії оцінювання
5	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міждисциплінарні зв’язки, містить аргументовані висновки
4	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу
3	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована
2	Відповідь має суттєві помилки, аргументи не сформульовані, використовуються невірна термінологія.
1	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована
0	Студент не дає відповіді
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 25 (5 занять по 5 балів).	

Поточний модульний контроль у формі тестування

Правильних відповідей, %	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Ситуативні (практичні) завдання	Критерії оцінювання
11-10	Вичерпне висвітлення обраної проблематики, чіткий виклад матеріалу, ґрунтовний аналіз поданого, використання інформації широкого діапазону, творче оперування матеріалом, робота виконана правильно і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
9-7	Якісне викладання матеріалу з обраної проблематики з уривчастим аналізом матеріалу, робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
6-4	Систематизований та логічний виклад матеріалу, робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань.
3-1	Часткове структуроване викладення матеріалу, виконана робота не відповідає вимогам, які вказані вище як критерії для виставлення позитивної оцінки.
0	Текст і зміст роботи не відповідає темі. Робота має неохайний вигляд. Студент не розуміє питання теми.
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 55 балів (5 завдань по 11 балів)	

Форма контролю	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Участь у семінарських заняттях	5х5 бали = 25 балів	5х5 балів = 25 балів
Контрольна робота (тестування)	2х10 бали = 20 балів	2х10 бали = 20 балів
Ситуативні (практичні) завдання	5х11 бали = 55 балів	5х11 бали = 60 балів
Всього	100	100

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

		Денне відділення		Заочне відділення	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ1	Т1	Участь у семінарі	5	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11	Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т2	Участь у семінарі	5	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11	Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т3	Участь у семінарі	5	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11	Ситуативні (практичні) завдання	11
	ПМК	Тестування	10	Тестування	10
ЗМ2	Т4	Участь у семінарі	5	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11	Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т5	Участь у семінарі	5	Участь у семінарі	5

		Ситуативні (практичні) завдання	11	Ситуативні (практичні) завдання	11
	ПМК	Тестування	10	Тестування	10
Сума			100		100

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Булах І. С., Кузьменко В. У., Помиткін Е. О. та ін. Консультативна психологія: підручник. Вінниця: ТОВ «Нілан- ЛТД», 2016. 482 с.
2. Корольчук М. С., Криворучко П. П., Осьодло В. І., Грищенко Г. В. та ін. Психологія сімейних взаємин: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. М. С. Корольчука. Киев: Ніка-Центр, 2010. 296 с.
3. Кучманич І. М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 208 с.
4. Кучманич І. М. Усвідомлене батьківство: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2017. 192 с.
5. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання: навчальний посібник НАКККіМ, 2011. 293 с.
6. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: НАУ, 2011. 272 с.
7. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
8. Седих К. В. Психологія сім'ї: Навчальний посібник. Полтава, 2013. 225 с.
9. Соціальна психологія груп: Хрестоматія / Укладачі: Ю.. Бабаян, Г.. Васильєва, Н.. Євдокимова, І.. Кучманич, І.. Хоржевська ; за заг. ред. Н.. Євдокимової. Миколаїв: Іліон, 2013. 638 с.
10. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : навчальний посібник. Киев: Академвидав, 2011. 248 с.

Допоміжна література

1. Винникотт Д. В. Маленькие дети и их матери. Москва, 1998. 76 с.
2. Винникотт Д. В. Разговор с родителями. Москва, 1995. 92 с.
3. Витек К. Проблемы супружеского благополучия. Москва, 1988. 138 с.
4. Фромм Э. Искусство любви. Санкт-Петербург, 2002. 219 с.
5. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис. В. Психология и психотерапия семьи. Санкт-Петербург, 1999. 651с.
6. Эйдемиллер Э. Г., Добряков И. В., Никольская И. М. Семейный диагноз и семейная психотерапия: учебное пособие для врачей и психологов. Изд. 2-е, испр. и доп. Санкт-Петербург: Речь, 2006. 352 с.

Інформаційні ресурси в інтернет

1. http://books.googl.com
2. http://pidruchniki.ws
3. http://studentam.net.ua/
4. https://scibook.net/
5. https://psihologia.info
6. https://psyfactor.org

Розробник програми _____ І. Є. Чугуєва